

ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

А.Ю. Сергійчук

Криворізький державний педагогічний університет, sergijchukanna@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Н.М. Макаренко

Вступ. У сучасному світі кількість дітей, які час від часу відчувають тривожність, невпевненість, емоційну нестабільність збільшилась, порівняно з іншими роками. Це доведено науковцями і соціологічними дослідженнями і пов'язане з нехтуванням батьками вікових потреб дитини. Завдання батьків і психологів полягає у тому, щоб вчасно помітити і знизити рівень тривожності та виростити здорову дитину.

Проблема тривожності саме у старшого дошкільника впливає на його подальше навчання в школі. Високий рівень тривожності має поганий вплив на майбутнє навчання дитини у школі, впливає на процес спілкування і взаємодії з іншими дітьми та адаптацію дитини до нових умов та вимог суспільства впродовж життя. Тому звертати увагу на цю проблему потрібно з дошкільного віку. З огляду на сказане тема нашого дослідження є актуальною.

Мета дослідження полягає в теоретично-експериментальному аналізі психологічних особливостей тривожності у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психологічній літературі сформовано досить великий пласт теоретичної і практичної літератури з питання дитячої тривожності, зокрема дошкільної, чинників які впливають на її появу, діагностику та подолання. Багато науковців досліджували проблему виникнення тривожності у дітей молодшого шкільного віку, зокрема: Ф. Березін, М. Божко, Л. Божович, В. Вілюнас, В. Дружинін, А. Дусавицький, О. Захаров, К. Ізард, Н. Імададзе, Є. Козлова, В. Кочубей, Н. Левітов, Г. Моніна, С. Немова, Е. Новікова, А. Прихожан, С. Рубінштейн, Є. Савіна. Певну увагу вивченню проблеми тривожності у школярів нової української школи приділяли С. Прахова та Н. Макаренко [2].

Аналізуючи сутність поняття «тривожність», учені роблять акценти на різних її аспектах. Є. Савіна вважає, що «тривожність визначається, як стійке негативне переживання занепокоєння, очікування недоброзичливого ставлення з боку оточуючих» [4].

С. Рубінштейн визначав тривожність як емоційний стан, який виникає у ситуаціях невизначеної небезпеки і виявляється в очікуванні неконтрольованого розвитку подій. Також, він зазначав, що підвищений рівень тривожності може викликати розлад будь-якої діяльності, що, в свою чергу, призводить до низької самооцінки і невпевненості в собі [3].

Заслуговує на увагу мала концепція явищ тривожності Ф. Березіна, у якій виділено емоційні стани, які закономірно змінюють одне одного із наростанням стану тривоги: відчуття внутрішньої напруженості, дратівливість, власне тривога, страх, відчуття невідворотності насування катастрофи, тривожно-боязливе порушення. Такий підхід дозволяє провести різницю між конкретним страхом, як реакція на об'єктивну загрозу, і ірраціональним страхом, який виникає при наростанні тривоги, що виявляється в конкретизації невизначеної небезпеки. У цьому об'єкті, і з яким пов'язується останній, необов'язково відображається реальна причина тривоги, справжньої загрози. У цьому плані тривога і страх є рівні явища, причому тривога у власному значенні слова переду є ірраціональному страху [1].

Здебільшого педагогами та психологами прийнято класифікувати тривожність на два основні види.

Перша – це ситуативна тривожність. Така тривожність виникає в певних життєвих обставинах, ситуаціях, які є незвичними і викликають негативні емоції. Такий стан може виникнути у будь-якої людини в очікуванні можливих неприємностей і життєвих ускладнень та є позитивним, адже вмикає мобілізуючі процеси задля відповідального вирішення цих проблем. Зниження ситуативної тривожності ненормально, коли людина в серйозних обставин демонструє байдужість і безвідповідальність, що найчастіше вказує на інфантильну позицію в житті.

Друга – це особистісне занепокоєння, яке з'являється в звичайних життєвих ситуаціях і можуть навіть не мати об'єктивних причин. Діти, які схильні до постійного занепокоєння, постійно перебувають в пригніченому настрої, відчувають труднощі в контакті зі зовнішнім світом і сприймають його ворожо. Якщо цей тип тривоги залишається у дитини при формуванні характеру, то формується занижена самооцінка і негативне сприйняття навколишнього світу. У дітей дошкільного віку найчастіше домінує ситуаційна тривога.

Важливим новим фактом емоційної сфери дошкільника (на думку Н.Трофайл) стає переживання з приводу можливої реакції дорослих на його дії та вчинки: «що скаже мама?», «батько буде сваритись». Таким чином, емоції дошкільника включаються у внутрішні механізми забезпечення супідрядності мотивів як важливий їх компонент [5, с. 37].

Тривога, пов'язана з будь-якою життєвою ситуацією проявляється майже завжди. Цей стан супроводжує людину в будь-якій діяльності. Коли ж людина боїться чогось конкретного, то в такому разі говоримо про виявлення страху.

У проведенні емпіричного дослідження за зазначеною темою взяли участь 30 дітей. Для дослідження рівня тривожності була використана методика Р. Теммла, М. Доркі, В. Амена. Експериментальний матеріал складає 14 малюнків. Кожен малюнок представляє деяку типову для життя молодшого школяра ситуацію.

Це тестування показало, що більша частина дітей має середній рівень тривожності (22 дитини), менша частина має високий рівень тривожності (7 дітей) і лише кілька дітей мають низький рівень тривожності (1 дитина).

Результати діагностики у відсотковому відношенні представлені на рисунку 1.

Отже, згідно результатів експериментального дослідження ми визначили, що 3,33% (1 або 2 негативних відповіді) дітей мають низький рівень тривожності, 70% (3-7 негативних відповіді) дітей мають середній рівень

тривожності і 26,67% (8-14 негативних відповіді) мають високий рівень тривожності.

Рис.1. – Кількість дітей за рівнями тривожності

Діти старших груп «переживають» заняття в школі, пристосування до її умов, нові знайомства з дорослими та однолітками, перевірки їхньої готовності до школи, репетиції випускного у садочку, тощо. Такі діти живуть у постійній напрузі, увесь час відчуваючи погрозу, почуваючи, що в будь-який момент можуть зіштовхнутися з невдачами. Тому у деяких дітей може підвищитися ситуативна та особистісна тривожність в цей період.

Висновки. Можемо зробити висновок, що є багато чинників, які впливають на появу ознак тривожності, такі як нервова напруга щодо підготовки до школи, неправильне ставлення батьків до дітей, невідповідні методи виховання, критика в їх адрес, репетиції випускних в садочку, якщо дитина пішла вже в перший клас, то пристосування до школи нового колективу, нового розпорядку дня, вчителя, нових правил, тощо. Це може негативно вплинути на дитину, викликати тривожність та навіть сприятиме розвитку страхів. Через це більшість досліджених дітей мають середній рівень тривожності.

Література:

1. Березин Ф.Б. Тревога и адаптационные механизмы. *Тревогаи тревожность* / под ред. В. М. Астапова. ПЕР СЭ, 2017. 240 с. URL: <http://www.studmedlib.ru/ru/book/ISBN9785929201677.html> (дата звернення: 25 02. 2020).

2. Прахова С. А., Макаренко Н. М. Напрямки превенції шкільної тривожності молодших школярів: реалії сьогодення та перспективи «нової української школи» (на прикладі лонгitudного дослідження). *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. Праць Кам.-Поділ. нац. ун-т. ім. І.Огієнка, ін-ту псих. ім.Г.Костюка НАПН України, вип. 44. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2019. С.234-251.

3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Москва, 1989. 781 с.

4. Савина Е., Шанина Н. Тревожные дети. *Дошкольное воспитание*. 1996. № 4. С. 11-14.

5. Трофаїла Н. Д. Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку : дис. к-та п.-г наук : 13.00.08 / Уман. держ. пед. ун-т. ім. Павла Тичини, 2019. 270 с.